

Jiheeye

Een handboek voor het in gesprek gaan over
zelfbeschikking, opvoeding, achterlating en
seksuele diversiteit

Voorwoord

Jiheeye betekent kompas in het Somalisch. *Jiheeye* is ook de titel van dit handboek, een initiatief van de Federatie Somalische Associaties in Nederland (FSAN). Een kompas is een hulpmiddel om te navigeren: het bepalen van de route om bij je bestemming te komen.

FSAN heeft de methodiek in dit handboek geïnitieerd omdat er signalen zijn dat Somalische Nederlanders problemen hebben met het vinden van hun weg en positie in de Nederlandse samenleving, specifiek als het gaat om zelfbeschikking, opvoeding, achterlating en seksuele diversiteit. De titel *Jiheeye* staat symbool voor de richting en handvatten die we hen met dit handboek willen geven. De methodiek bouwt voort op de jarenlange aanpak en expertise van FSAN op het gebied van de bestrijding van vrouwelijke genitale verminking (VGV).

Bij de uitvoering van dit initiatief zijn ook andere Somalische organisaties betrokken, namelijk de Somalische Vereniging Amsterdam en Omgeving (SOMVAO), de Somalische Stichting Eindhoven (SSGE), de stichting Asiya, de Somalische Nederlandse Culturele Associaties (SONECA) in Den Haag,

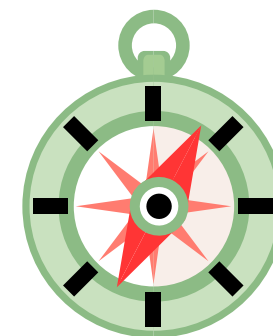
Stichting Dalmar, Stichting Libin, Stichting SYUN, Stichting SSHO Haarlem, Stichting Soon in Tilburg en Stichting Himilo.

Namens FSAN is de methodiek begeleid en gecoördineerd door Zahra Naleie. De analyse en rapportage zijn vervolgens gedaan door Movisie (Afiah Vijlbrief, Oka Storms en Elif Cankor) in het kader van de alliantie 'Verandering van Binnenuit'. Onze dank gaat uit naar alle organisaties en personen die een bijdrage hebben geleverd aan de methodiek en met name naar de Somalische gespreksleiders die aan de methodiek hebben meegewerkt.

We hopen dat *Jiheeye* voldoende aanleiding en aanknopingspunten biedt om de problemen van de vluchtelingen gericht aan te pakken.

Namens het bestuur van FSAN

Ali Ware
Voorzitter

Inhoudsopgave

1. Inleiding

1.1 Verandering van binnenuit

1.2 FSAN

1.3 Jiheeye

2. Gedachten achter Jiheeye

2.1 Aanleiding

2.2 Doel

2.3 Doelgroep

3. De aanpak

Bijeenkomst 1 Zelfbeschikking

Bijeenkomst 2 Opvoeding & Achterlating

Bijeenkomst 3 Seksuele diversiteit

Bijlage 1: Profiel gespreksleider

Bijlage 2: Vragen over opvoeding in een multiculturele samenleving

Bijlage 3: Wet- en regelgeving

Begrippenlijst

Bronnenlijst

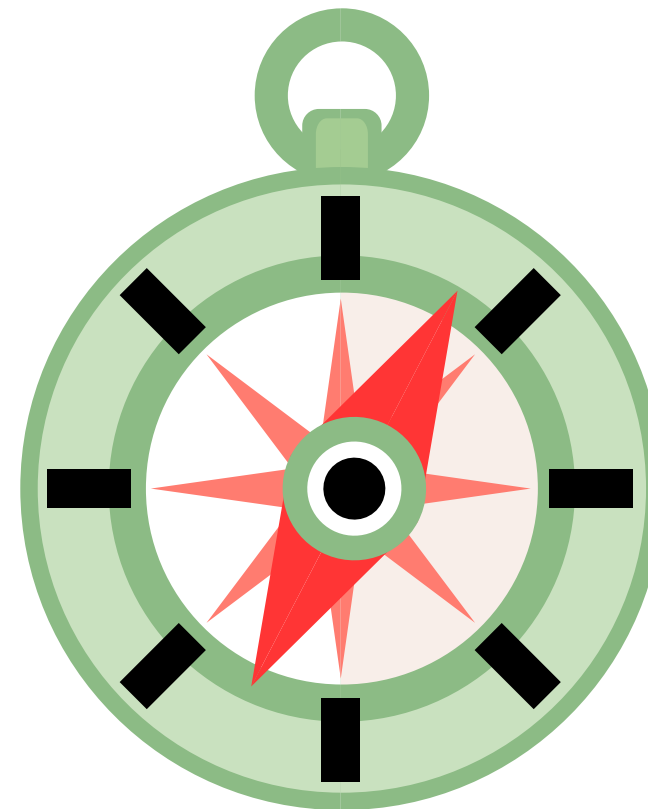
1

Inleiding

Het bevorderen van een positieve(re) houding ten aanzien van gendergelijkheid, en het vergroten van de acceptatie van lesbische vrouwen, homo mannen, biseksuelen, transgender en intersekse personen (LHBTI) is een belangrijk streven voor onze hele maatschappij. In deze methode, die binnen de alliantie 'Verandering van Binnenuit' is ontwikkeld, staat deze thematiek centraal. De methode is speciaal ontwikkeld voor de achterban van de Federatie van Somalische Associaties in Nederland (FSAN). In dit handboek beschrijven we hoe je denken en gedrag via de 'verandering van binnenuit' benadering kunt veranderen. Het uitgangspunt in deze methode zijn mensenrechten. In dit handboek wordt de methodiek en bijbehorende werkvormen beschreven.

1.1 Verandering van binnenuit

De gelijkheid tussen mannen en vrouwen enerzijds en de acceptatie van lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgender en intersekse personen (LHBTI) anderzijds is sterk met elkaar verweven. In landen waar de bevolking uitgaat van gelijkheid tussen mannen en vrouwen bestaat ook meer acceptatie van LHBTI's. En andersom: waar man en vrouw niet als gelijken worden gezien, accepteert men ook geen LHBTI's.¹ Dit kan invloed hebben op de sociale veiligheid. Sociale veiligheid gaat over kunnen zijn wie je bent, je kunnen uiten en gedragen op de manier die het best bij je past en gevrijwaard blijven van geweld. De alliantie 'Verandering van Binnenuit' – naast de Federatie van Somalische Associaties Nederland (FSAN) bestaande uit Inspraakorgaan Turken (IOT), Stichting Kezban, Samenwerkingsverband

Marokkaanse Nederlanders (SMN), Stichting Landelijke Werkgroep Mudawwanah, HTIB (Turkse arbeidersvereniging in Nederland) en Vluchtelingen Organisaties Nederland (VON) en Movisie – werkt aan die veiligheid en gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen en de acceptatie van verschillende genders en seksualiteiten. Alle geweldsvormen, waaronder huiselijk geweld, huwelijksdwang, achterlating, eerge relateerd geweld en Vrouwenbesnijdenis worden afgekeurd. Vanuit diverse migranten- en vluchtelingen organisaties werkt de alliantie niet 'van bovenaf', maar 'van binnenuit' aan het bevorderen van deze emancipatie en gendergelijkheid. Lees [hier](#) meer over de alliantie Verandering van Binnenuit.

1.2 FSAN

FSAN is een Somalische koepelorganisatie die verschillende doelstellingen kent. Zo biedt FSAN informatie en kennis over Somalië en haar geschiedenis, cultuur, Somaliërs in Nederland en diaspora. Daarbij is de organisatie zeer actief in de strijd tegen vrouwenbesnijdenis (VGV), actief met initiatieven die vredesopbouw en ontwikkeling van Somalië als doel hebben en tot slot fungeert FSAN als belangenbehartiger en spreekbuis van de Somalische gemeenschap in Nederland. FSAN is één van de partners binnen de alliantie 'Verandering van Binnenuit'. Lees [hier](#) meer over FSAN.

1.3 Jiheeye

Dit handboek is in het kader van de alliantie 'Verandering van Binnenuit' ontwikkeld door en voor FSAN. Het is bedoeld voor de gespreksleiders van FSAN die in bijeenkomsten aan de slag gaan met de doelgroep. De titel *Jiheeye* betekent 'kompas' in het Somalisch. Een kompas helpt je om te navigeren: een route te bepalen om bij de bestemming te komen. *Jiheeye* staat symbool voor de richting en handvatten die we gespreksleiders met dit handboek geven om een positieve(re) houding ten aanzien van gendergelijkheid en seksuele diversiteit te bewerkstelligen. Dat doe je door in gesprek te gaan over belangrijke thema's: zelfbeschikking, achterlating & opvoeding en seksuele diversiteit. Mensenrechten liggen aan de basis van deze thema's en de bijeenkomsten.

In een schema ziet de opbouw van *Jiheeye* er als volgt uit:

Figuur 1. Opbouw methode *Jiheeye*

1.4 Leeswijzer

Om deze complexe onderwerpen aan te kunnen pakken biedt dit handboek je handvatten om de bijeenkomsten vorm te geven. *Jiheeye* zet stevig in op opvoedkwesties, de sleutel in het voorkomen van achterlating en het bevorderen van gendergelijkheid, en seksuele- en gender diversiteit. Voor we in hoofdstuk 3 op de inhoud van de bijeenkomsten ingaan, behandelen we eerst in hoofdstuk 2 de centrale thema's, het doel en de doelgroep van *Jiheeye*.

2

De gedachten achter Jiheeye

2.1 Centrale thema's uitgelicht

De centrale thema's in *Jiheeye* zijn zelfbeschikking, achterlating & opvoeding en seksuele diversiteit. Voor een deel zijn dit nieuwe thema's waar FSAN aan werkt. Dat doen we vanuit een mensenrechtenperspectief. Mensenrechten gelden voor iedereen, zoals het recht op non-discriminatie, het recht op gelijke behandeling en de rechten van vrouwen en kinderen. In Nederland is er specifieke wetgeving rond mensenrechten (zie bijlage 3).

Hieronder gaan we kort in op de drie centrale thema's.

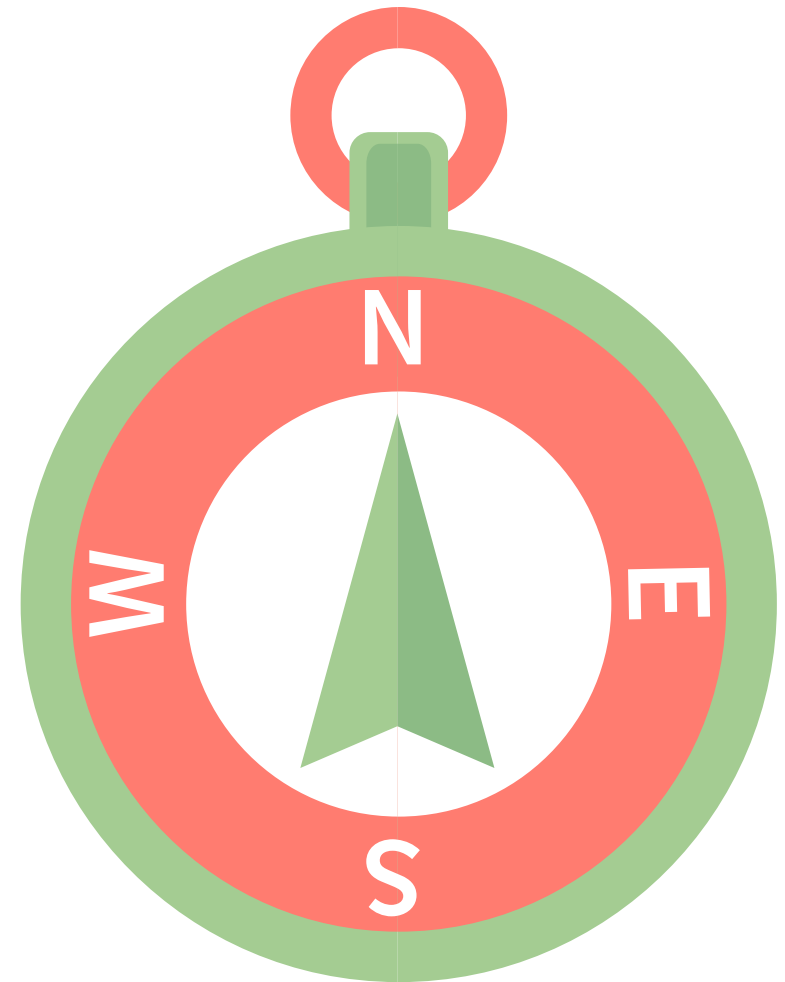
Zelfbeschikking

Definitie zelfbeschikking:

Zelfbeschikking is het individuele recht op eigen keuzen en zelfstandigheid. Het is de mogelijkheid om over jezelf en je eigen lichaam en je leven te beslissen. Je kunt het zien als een element van de persoonlijke vrijheid, en daarmee als een grondslag van de mensenrechten.

Wat zegt de wet?

Zelfbeschikking is een sleutelbegrip binnen de mensenrechten en de Nederlandse grondwet. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens stelt dat iedere man of vrouw zelf het recht heeft om te besluiten al dan niet een huwelijk aan te gaan en om in alle vrijheid een partner te kiezen.

De eerste bijeenkomst gaat erover dat ieder mens de mogelijkheid en ruimte moet hebben om zelfstandig zijn of haar keuzes te maken: **zelfbeschikking**. Dit is een grondslag voor mensenrechten. Bij zelfbeschikking gaat het om de mate waarin je in staat bent, of in staat wordt gesteld, om zelfstandig te handelen.² Zelfbeschikking betekent ook dat je zelf mag kiezen met wie je trouwt, of dat je mag scheiden, of dat je zelf beslist hoe je je kleedt en welke opleiding je volgt. Dit mag voor veel mensen vanzelfsprekend klinken, maar niet voor iedereen in Nederland is dit vanzelfsprekend. Vrouwen, meisjes, mannen en jongens die in meer gesloten en behoudende families en gemeenschappen leven, maar niet uitsluitend, hebben dit zelfbeschikkingsrecht vaak niet.³ Dit heeft allerlei gevolgen voor hun dagelijkse leven. Meisjes ervaren bijvoorbeeld minder vrijheid dan jongens. Maar ook kunnen personen met LHB of T gevoelens zich opgesloten voelen binnen hun gemeenschap door de beperkte ideeën over seksuele of gender diversiteit. In sommige orthodox-religieuze gemeenschappen en in migranten- en vluchtelingengemeenschappen hebben sociale controle en groepsdruk dus grote invloed op individuele levenskeuzes.⁴ Traditionele rolpatronen, ongelijkheid tussen vrouwen en mannen en een taboe op seksuele- en genderdiversiteit liggen hieraan ten grondslag. Is een persoon LHBT of vermoedt de familie dit, dan kan dit leiden tot dwang of zelfs geweld.

De overheid heeft tot taak burgers hiertegen te beschermen. In Nederland is deze taak belegd bij de gemeenten. Zowel het VN-Vrouwenverdrag als het Verdrag van Istanbul verplichten landen tot het aanpakken van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, waarbij het Verdrag van Istanbul ook expliciet benoemt dat deze aanpak 'gendersensitief' moet zijn. Deze verdragen zien **geweld tegen vrouwen** (VN-definitie: geweld dat gepleegd wordt tegen vrouwen omdat zij vrouw zijn en geweld dat vrouwen bovenmatig treft) als een vorm van discriminatie van vrouwen en als mensenrechtenschending.

Zelfbeschikking is dus een element van je persoonlijke vrijheid om zelf te beslissen als het gaat om je leefstijl, het kiezen van je partner of je opleiding en werk. Zelfbeschikking staat aan de basis van *Jiheeye* en is je uitgangspunt voor het bespreken van de thema's tijdens de bijeenkomsten.

Door tijdens de eerste bijeenkomst zelfbeschikking te introduceren leg je een duidelijke basis om tijdens de volgende bijeenkomsten de andere twee thema's te bespreken: achterlating en seksuele diversiteit.

Opvoeding en achterlating

In de tweede bijeenkomst ligt de focus met name op hoe ouders hun kinderen kunnen opvoeden. De gedachte is dat opvoeding een belangrijke rol kan spelen in het voorkomen van achterlating.

Definitie achterlating:

Iemand wordt onder dwang teruggestuurd of achtergelaten in het buitenland. Vaak gaat het om een kind, een jongvolwassene of een getrouwde vrouw (met of zonder kinderen). Het gebeurt op initiatief van de echtgenoot, ouder(s) en/of familie. In sommige situaties is er geen sprake van gedwongen terugsturen, maar worden slachtoffers pas ter plekke verrast doordat ze daar moeten blijven. Ze gingen dus niet 'tegen de zin in' en wisten vooraf ook niet van de achterlating. Bij achterlating worden paspoort en verblijfsvergunning vaak van iemand afgenomen om terugkeer naar Nederland te verhinderen.

Wat zegt de wet?

Nederland heeft een reeks internationale verdragen ondertekend en heeft zich daarmee verplicht om achterlating (en huwelijksdwang) tegen te gaan, zoals het Verdrag van Istanbul. Verder stelt Artikel 284 van het Wetboek van Strafrecht 'dwang' strafbaar. Wie met bedreiging, intimidatie of met andere mid-

delen iemand dwingt iets te doen of te laten, begaat een misdrijf. Achterlating van een kind is een schending van kinderrechten. Achterlating gaat in sommige gevallen gepaard met huwelijksdwang. Met de Wet tegengaan huwelijksdwang is het eenvoudiger geworden om onder dwang gesloten huwelijken nietig te verklaren en kindhuwelijken te voorkomen. Lees [hier](#) meer over huwelijksdwang en achterlating.

Achterlating vanuit Nederland komt voor in landen in het Midden Oosten, Zuidoost Azië, Noord-Afrika, West-Afrika en Oost-Afrika, waaronder Somalië. Volgens het laatste onderzoek dat een omvangsschatting deed naar achterlatingsgevallen, waren er in twee jaar (2011-2012) tussen de 364 en 1631 gevallen.⁵ De grootste risicogroepen voor achterlating zijn vrouwen, jongeren en (kleine) kinderen. Bij jongeren en kinderen kunnen dit zowel jongens als meisjes zijn.⁶ Bij vrouwen, tussen de 20 en 35 jaar, zijn de motieven onder meer problematiek binnen het huwelijk of eegerelateerd.

Achterlating van jongeren gebeurt vooral in de leeftijdscategorie 11-20 jaar. Ouders kunnen diverse redenen voor achterlating hebben. In een verkennend onderzoek ging het vaak om gevallen van achterlating in combinatie met opvoedproblematiek.⁷ Ouders willen meestal het beste voor hun kind. Ze willen hun kind(eren) goed opvoeden en hen beschermen. In sommige gevallen voelen zij een onvermogen om dit goed te doen in de Nederlandse samenleving, op een manier die past bij hun culturele normen en opvattingen. Sommigen zien dan een verblijf bij familie, een kostschool (voor korte of langere tijd), of een huwelijk in het buitenland als uiterste oplossing. Achterlating is in deze gevallen een heropvoedingsstrategie. Hieronder zit vaak onwetendheid en onvermogen van verschillende partijen, namelijk van ouders, kinderen en Nederlandse instanties. Ouders weten vaak niet waar ze terecht kunnen met bijvoorbeeld vragen of voor advies over opvoeden, jongeren weten niet wat hun rechten en plichten zijn en kunnen de hulpbronnen slecht vinden, maar ook instanties zoals bijvoorbeeld de zorg, heeft geen goed zicht op de achterlatingsproblematiek en -motieven.

Uit onderzoek komen twee situaties naar voren waarbij ouders achterlating als opvoedingsstrategie inzetten. Ten eerste, situaties waarin jongeren daadwerkelijk (dreigen te) ontsporen. Ten tweede, situaties waarin ouders bezorgd zijn dat hun kinderen ontsporen, maar waar het probleem niet zozeer in het gedrag van het kind ligt als wel in de kloof tussen ouders en kinderen. Die kloof kan bestaan doordat ouders niet in staat zijn hun weg te vinden in de verschillen tussen de leefwerelden, en doordat ouders en kinderen hier niet goed met elkaar over kunnen praten. Maar er kunnen ook andere problemen in gezinnen spelen die maken dat ouders bezorgd worden over ontsporing of zich machteloos voelen in de opvoeding, bijvoorbeeld armoede, partnerproblematiek of huiselijk geweld binnen het gezin. Daarom is aandacht voor opvoeding in *Jiheeye* een belangrijk thema.⁸ Opvoeding ligt namelijk vaak aan de basis van achterlatingsproblematiek.

Wanneer wij spreken over opvoeden onderscheiden we twee groepen. De eerste groep bestaat uit kinderen van 0 tot 12 jaar en de tweede groep gaat over pubers, van 12 tot 18 jaar. De aanpak van deze twee groepen verschilt. Zo geldt voor kleine kinderen dat de focus ligt op aanleren, stimuleren, aanmoedigen en duidelijke grenzen stellen. Tijdens een bijeenkomst over opvoeding is het dan ook belangrijk dat je in gesprek gaat over hoe belangrijk deze periode is voor de opvoeding van een kind. Met name in de periode van 0 tot 12 jaar worden kinderen geconditioneerd. Opvoeden is ook wel voordoen van gedrag dat van generatie op generatie wordt overgegeven. De tweede groep, 12-18 jaar, zijn pubers. Pubers willen doorgaans meer vrijheid en willen zelf beslissingen nemen. Tegelijkertijd zijn ze te jong om de consequenties van hun gedrag te overzien. Een begeleidende en sturende houding van ouders is van belang, net als goede communicatie tussen pubers en ouders. Ook belangrijk is luisteren naar het verhaal van je kind, zonder dat je met alles akkoord hoeft te gaan. Als ouders leer je je kinderen hun eigen verantwoordelijkheid beter te laten nemen. Het is goed om de inhoud van je bijeenkomst hierop af te stemmen.

Seksuele diversiteit

De derde, laatste bijeenkomst gaat over seksuele diversiteit.

Definitie seksuele diversiteit:

Op wie je verliefd wordt en/of je (seksueel) aangetrokken voelt noemen we seksualiteit. Deze gevoelens kunnen richting verschillende mensen zijn: mannen, vrouwen, een combinatie daarvan of mensen die zich zelf niet als man of vrouw identificeren. Seksuele diversiteit staat voor al deze verschillende gevoelens die iemand kan hebben richting de ander. Voorbeelden zijn homoseksueel, lesbisch, heteroseksueel, biseksueel of panseksueel.⁹

Wat zegt de wet?

Hierop is Artikel 1 van de Nederlandse grondwet van toepassing.

ART. 1 NEDERLANDSE GRONDWET

Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.

Ongeveer 1 op de 15 mensen is te beschouwen als lesbisch, homo of biseksueel.¹⁰ Naar schatting is 0,58% van de mensen transgender, dus ongeveer 1 op de 173 mensen.¹¹ Hoeveel LHBTI's er zijn onder mensen van migranten- en vluchtelingenachtergrond is onduidelijk. Onderzoek uit Amsterdam geeft aan dat 7% van de mannen met een Turkse achtergrond zichzelf identificeert als homo en 2,9% van de vrouwen zichzelf als lesbisch. Identificatie zegt echter niet alles: mensen die zich (ook) aangetrokken voelen tot mensen van gelijke sekse identificeren zich lang niet altijd als lesbisch, homo of biseksueel. Ook de behoefte aan *coming-out* bestaat zeker niet bij iedereen. Voor verschillen-

de LHBT's met een migratie- of vluchtelingenachtergrond is zelfacceptatie belangrijker dan *coming-out*.¹² Onder mensen met deze achtergrond bestaat relatief veel afwijzing van LHBTI's: ongeveer driekwart van de ouders met een Turkse en Marokkaanse achtergrond vindt het problematisch als hun kind zou samenwonen met een partner van dezelfde sekse, terwijl dit bij Nederlanders zonder migratie- of vluchtelingenachtergrond slechts 11% is. Daarentegen zijn vrijwel alle mensen met een migranten- en vluchtelingenachtergrond van mening dat homo's en lesbische vrouwen hun eigen leven moeten kunnen leiden zoals zij dat zelf willen.¹³ Het grootste probleem doet zich dus voor als blijkt dat hun eigen kind LHBT is. Wanneer LHBTI's wel uit de kast komen kunnen zij in sommige gevallen te maken krijgen met geweld vanuit hun familie die bang is dat de familie-eer wordt aangetast.¹⁴ Daarnaast worstelen sommige LHBTI's (in het bijzonder binnen gesloten migranten- en vluchtelingengemeenschappen) met hun zelfacceptatie en het omgaan met hun religie. Onder meer ontmoetingen met andere bi-culturele LHBTI's kan die zelfacceptatie verbeteren.¹⁵

2.2 Doel

Het **hoofddoel** van *Jiheeye* is een positieve(re) houding ten aanzien van gendergelijkheid én seksuele diversiteit, onder de doelgroep bewerkstelligen. Om hier te komen maak je eerst de thema's binnen de bijeenkomsten bespreekbaar. We gebruiken de **stap-voor-stap methode** om dit geleidelijk te laten plaatsvinden. Ook **visualisatie** helpt in de uitvoering en het stellen van sociale normen (zie onderstaande kaders). Een verandering in mentaliteit is namelijk een lang proces. Verwacht niet dat na de bijeenkomst direct een hele cultuuromslag plaatsvindt. Dat gaat vaak heel geleidelijk. Wanneer je de onderwerpen voorzichtig steeds meer bespreekbaar maakt, kan je dit omzetten tot actie: je kunt de houding van de doelgroep met betrekking tot de onderwerpen positief bijsturen van binnenuit.

De **subdoelen** die hieraan bijdragen zijn:

- Bevorderen van zelfbeschikking binnen de Somalische gemeenschap. *Voor deelnemers is duidelijk wat zelfbeschikking is en dat iedereen recht heeft op het maken van eigen keuzes. Dit geldt zowel voor de deelnemers zelf als voor de mensen om hen heen, zoals vrienden, familieleden en kinderen. De vraag bij dit subdoel is 'Hoe kun je zelfbeschikking op een goede manier borgen in het opvoeden van kinderen?'*
- Stimuleren van kritische reflectie op de (eigen) opvoedstijl. De focus ligt hierbij op de ouders.
- De vraag bij dit subdoel is: 'welke opvoedstijl hanteer je en wat bereik je daarmee?'
- Ruimte creëren voor 'anders denken', 'anders kijken' en 'anders doen' op het gebied van achterlating en seksuele diversiteit.
- Ruimte creëren voor bredere opvattingen, waarden en normen over thema's als gender, gendergelijkheid en seksuele diversiteit.

STAP VOOR STAP METHODE

Het praten over taboe of complexe onderwerpen vergt soms een andere aanpak dan die je gewend bent. Als het gaat om het stimuleren van gendergelijkheid en acceptatie van LHBTI in meer behoudende groepen kan de stap-voor-stap methode een ideale manier zijn.¹⁶ Het kan helpen te starten met algemene, brede thema's en vervolgens de specifieke thema's als seksualiteit op te pakken.¹⁷ Dat doe je stap-voor-stap. Het veranderproces vergt een lange adem. Verwacht niet dat na de bijeenkomst meteen een culturomslag plaatsvindt. Dat gaat vaak heel geleidelijk.

Voorbeeld

Begin met praten over verliefdheid. Vertel over je eigen verliefdheid, toen je jong was of toen je je partner ontmoette. Bouw dit uit naar verliefd zijn op hetzelfde geslacht en bespreek dan homoseksualiteit. Stap voor stap bouw je dus uit en maak je het onderwerp steeds 'breder' en specifieker. Biedt dus deze thematiek niet 'koud' aan, maar warm de groep op door het thema steeds een beetje uit te breiden.

VISUALISATIE

Visualisatie is een gedachte of idee omzetten in beeld. Dit kan bewegend of stilstaand beeld zijn. Het gaat om een uitdrukingsvorm. Uit ervaringen weten we dat het beeld een effectieve methode is om thema's of concepten begrijpelijk onder de aandacht te brengen: als je het ziet, dan begrijp je het. Zo kun je het thema inleiden en bespreken.

Uit de wetenschappelijke literatuur is bekend dat een filmpje kan helpen bij het bevorderen van inleving en empathie, omdat je de wereld vanuit de ogen van iemand anders 'ziet'.¹⁸ Beeld kan de houding van een deelnemer veranderen.

LET OP: een beeld of filmpje werkt pas als het een positieve sociale norm stelt (zie het kader Sociale normen).

In een training, bijeenkomst of voorlichting is het belangrijk om verschillende werkvormen af te wisselen en om niet alleen te 'zenden'. Kies ervoor om een filmpje of beeld in te zetten om het gesprek te starten. Zo is het een opstap naar interactie met de groep.

Tips:

- Zoek film- of beeldmateriaal dat aansluit bij de leefwereld van de deelnemers (denk aan identificatie met leeftijd, achtergrond, huidskleur, religie, thema etc.)
- Ga stereotype beelden uit de weg.
- Zet in op positieve sociale normen.
- Gebruik film- of beeldmateriaal met een diversiteit aan mensen (ook qua uiterlijk).

2.3 Doelgroep

Jiheeye richt zich primair op Somalische Nederlanders. Sinds de jaren '80 van de vorige eeuw groeit het aantal Nederlandse mensen met een Somalische achtergrond. Op de vlucht voor de burgeroorlog kwamen veel Somaliërs toen naar Nederland. Vanaf midden jaren '90 tot begin deze eeuw is er een gestage toename van de tweede generatie Somalische Nederlanders. Vanaf 2007 stijgt het aantal Somaliërs dat naar Nederland vlucht weer sterk. Dit is een direct gevolg van de verslechterde omstandigheden in Somalië. Er zijn dus 'twee' groepen Somalische Nederlanders te onderscheiden, namelijk de groep die eind vorige eeuw is gemigreerd en de groep nieuwkomers die vanaf 2007 naar Nederland is gemigreerd. In 2017 waren er ongeveer 40.000 Somalische Nederlanders, in 1996 waren dit er rond de 20.000. Ruim de helft is jonger dan 20 jaar.¹⁷ Bij het voorbereiden van je bijeenkomst is het dus belangrijk om te weten met welke groep je te maken hebt. De twee groepen zijn namelijk erg verschillend. De context van Somalië in de jaren '90 verschilt sterk van die van Somalië in de afgelopen jaren. De deelnemers van de bijeenkomsten zijn vaak zeer gemêleerd: (oudere) vrouwen en mannen, moeders en vaders, jongeren en nieuwkomers.

TIP

Zorg als gespreksleider dat je voorafgaand aan de bijeenkomst weet hoe de groep is samengesteld en pas daar je benadering op aan.

Hoewel de media Somalische Nederlanders vaak negatief in beeld brengen in verband met armoedeproblematiek en werkloosheid, zijn er ook veel positieve ontwikkelingen.¹⁸ Na 2007, heeft de Somalische gemeenschap grote sprongen vooruit gemaakt. Met name de jongere generaties spreken vloeiend Nederlands en doen het goed op scholen en universiteiten. Daarbij onderscheiden Somaliërs zich door hun ondernemersgeest. Steeds vaker zijn Somalische Nederlanders goed opgeleid en starten een eigen onderneming, zowel in Nederland als ‘terug’ in Somalië.¹⁹ Dit laatste heeft te maken met de huidige economische groei in Somalië.²⁰ Tot slot, blijkt uit onderzoek van het SCP dat Somalische Nederlanders zelf positief zijn over Nederland, hun toekomst en hun positie.²¹

De tweede ‘intermediaire doelgroep’, zijn de gespreksleiders. Zij vervullen een cruciale rol. De gespreksleiders zijn als VGV-sleutelpersonen aangesloten bij FSAN en hebben trainingen gevolgd. Zij kunnen fungeren als rolmodellen, omdat zij heel dicht bij de doelgroep zelf staan (ook qua culturele achtergrond). Zij signaleren eerder knelpunten of gevoeligheden, kunnen die makkelijker aankaarten en er op een correcte manier mee omgaan. Zie bijlage 1 voor het profiel van een gespreksleider.

SOCIALE NORMEN

Een sociale norm is wat mensen vinden dat typisch of wenselijk is in een bepaalde groep of situatie. Dit heeft sterke invloed op hoe mensen zich gedragen.²⁴ In interventies om de gezondheid of het welzijn van mensen te bevorderen, wordt daarom vaak geprobeerd te veranderen wat mensen denken dat de sociale norm is. Dit wordt de ‘perceptie van de sociale norm’ genoemd. Door de perceptie van de sociale norm te veranderen, kan menselijk gedrag worden veranderd.²⁵

Voorbeeld

Wanneer je denkt dat de mensen om je heen, zoals je vrienden of klasgenoten, roken of het drinken van alcohol afkeuren, is de kans veel kleiner dat je gaat roken of alcohol gaat drinken.²⁶

Zo kun je ook sociale normen stellen op gendergelijkheid en genderrollen. Dat doe je bijvoorbeeld door een groep mensen te overtuigen dat er (steeds meer) mensen uit hun eigen gemeenschap zijn die genderongelijkheid afkeuren. Uit onderzoek blijkt dat door de perceptie van de sociale normen op die manier te veranderen die mensen zich vaak respectvoller of gelijkwaardiger gaan gedragen naar vrouwen.²⁷ Ook bij andere vormen van discriminatie blijkt dit zo te werken: wanneer mensen denken dat anderen discriminatie niet goed vinden, gaan ze zich minder discriminerend gedragen.²⁸

3

De aanpak

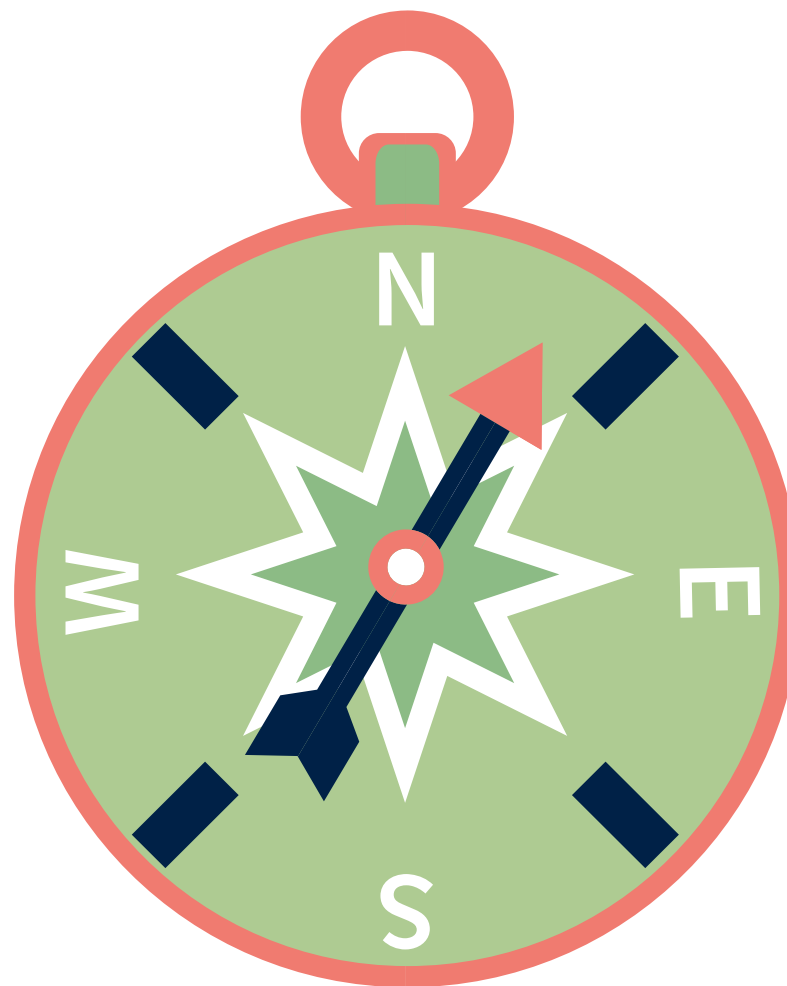
In dit hoofdstuk behandelen we de inhoud van de drie bijeenkomsten.

Mensenrechten staat centraal in alle bijeenkomsten. In het schema op de volgende pagina zie je hoe de methode van *Jiheeye* is opgebouwd. Om je te inspireren geven we je voorbeelden hoe je een bijeenkomst kunt invullen. Daarbij gelden een aantal kernprincipes die we in kaders toelichten. Tijdens de training die FSAN de gespreksleiders aanbiedt, leer je meer over hoe je bijvoorbeeld de bijeenkomst voorbereidt.

In het vervolg van dit hoofdstuk lees je hoe je de bijeenkomsten op kunt zetten. Met verschillende werkvormen leer je stap voor stap hoe je een bijeenkomst vorm kunt geven. De tijden die zijn opgenomen geven je een indicatie hoe lang een onderdeel mag duren. Hiervan kun je naar eigen inschatting afwijken.

TIP

Een goede sfeer tijdens je bijeenkomst is belangrijk. Die sfeer kun je creëren door voorafgaand aan de bijeenkomst samen een warme maaltijd te eten. Je biedt de deelnemers zo de mogelijkheid om in een relaxte sfeer met elkaar kennis te maken of bij te praten voordat jullie inhoudelijk in gesprek gaan.

De methode bestaat uit de volgende stappen:

FASE	ACTIVITEIT	FOCUS
1.	Vorbereiding	A. Werving • Nodig de deelnemers uit.• Stem je aanpak af op de doelgroep (zijn het bijvoorbeeld volwassenen of jongeren?).
		B. Organisatie • Maak een opzet van de bijeenkomst.• Verzamel je materiaal voor de bijeenkomst.• Regel de locatie en eten & drinken.
2.	Uitvoering	C. Bijeenkomsten 1. Zelfbeschikking2. Opvoeding & achterlating3. Seksuele diversiteit • Geef aan dat het overkoepelend thema mensenrechten is.• Deel kennis over juridische wetgeving• Deel de geschiedenis van Somalië wat betreft seksuele en gender diversiteit• Deel persoonlijke verhalen over de thema's en creëer empathie.
3.	Evaluatie	• Stel de inhoud van de bijeenkomst bij aan de hand van de feedback van de deelnemers.

BIJEENKOMST 1. Zelfbeschikking

Doel van bijeenkomst 1

Aan het einde van deze bijeenkomst is duidelijk wat zelfbeschikking is en dat iedereen recht heeft op het maken van eigen keuzes. Dit geldt zowel voor de deelnemers zelf als voor de mensen om hen heen, zoals vrienden, familieleden en kinderen. Ook is het duidelijk hoe je zelfbeschikking op een goede manier kunt borgen in het opvoeden van kinderen.

STAP 1 – 15 min

Voordat je begint aan de bijeenkomst is het goed om elkaar beter te leren kennen. In stap 1 doe je daarom de volgende dingen:

- Heet iedereen een warm welkom.
- Stel je zelf voor: Wie ben je? Wat doe je? En vertel eventueel waar je woont, wat je functie is, je leeftijd etc.
- Vertel kort over het doel van de bijeenkomst en zeg dat je later het programma toelicht.
- Leer de deelnemers kennen. Stel aan hen de volgende vragen:
 - Kun jij je ook kort voorstellen?
 - Kun je uitleggen waarom je naar deze bijeenkomst bent gekomen of kun je vertellen wat je van deze bijeenkomsten verwacht?
- Doe, nadat iedereen aan de beurt is geweest een korte check-in. Start hier zelf mee, en vertel iets positiefs:
 - Kun je kort (of in één woord) aangeven hoe je erbij zit?

TIP

Komt er iets 'negatiefs' uit de **check-in**, bijvoorbeeld een deelnemer zegt gespannen of zenuwachtig te zijn, vraag dan aan de deelnemer zelf wat daar aan gedaan kan worden. Een vraag als 'Wat heb je nodig (van mij/ons)?' kan hierbij helpen. Creëer zo een veilige startsituatie met elkaar.

Na deze introductie kun je beginnen met de inhoud. Vertel nu kort over het programma van de bijeenkomst. Is dit voor iedereen helder en zijn er geen vragen? Ga dan door naar stap 2.

STAP 2 – 15 min.

Start met het **introduceren van het begrip zelfbeschikking**. Vraag de deelnemers of zij weten wat dit betekent. Geef daarna een definitie. Geef aan dat het gaat om de 'vrijheid om zelf te kunnen beslissen over jezelf'. Het is dus 'individuele keuzevrijheid'. Dit is een basis-mensenrecht.

TIP

Sta je voor een groep nieuwkomers dan is het goed om deze zelfbeschikking nog eens te benadrukken. Leg de link met hun situatie en het belang van vrijheid! Geef een voorbeeld als: het zelf kiezen van je opleiding of je werk.

TIP

Houd het begrip zelfbeschikking nu nog 'klein'. Dit legt de basis om stap 3 te doen, het stellingenspel.

STAP 3 – 45 a 60 min.

Stellingenspel.

Presenteer een aantal stellingen. Leg uit dat met- zelfbeschikking in gedachten - je dus de vrijheid hebt om jezelf te uiten. Omdat iedereen zich vrij mag en kan uiten ontstaat er een veilig gesprek vanuit de stellingen. Uiteindelijk wil je taboeonderwerpen bespreekbaar maken én een mentaliteitsverandering in gang zetten. Hierbij helpt het om als gespreksleider eigen ervaringen in te brengen.

TIP

Het spel werkt goed wanneer je eigen ervaringen of meningen positief zijn. Wat **niet goed werkt** is het gebruik maken van negatieve(re) stellingen zoals *mannen en vrouwen zijn niet gelijk aan elkaar of mannen hebben meer vrijheid dan vrouwen*. Zo geef je een verkeerd voorbeeld én loop je het risico op ongewenste reacties die de negatieve stellingen bevestigen. Voer daarom geen discussie, maar een gestuurd gesprek (zie het kader Sociale normen).

Voorbeelden van positieve stellingen zijn:

1. Ik heb respect voor iedereen.
2. Ik heb evenveel respect voor iedereen, dus voor vrouwen evenveel als voor mannen.
3. Ik heb respect voor iedereen, ook als zij anders denken of doen als ik. Of: Als ik zelf individuele keuzes mag maken dan moeten anderen dat ook kunnen.
4. Ik vind dat mannen en vrouwen gelijk aan elkaar zijn.
5. Ik vind dat mannen en vrouwen overal gelijk behandeld moeten worden.
6. Ik heb veel respect voor mijn moeder en vader/ voor mijn kind(eren) / voor mijn broer(s) of zus(sen) en dus ook voor hun eigen keuze.
7. Je wordt verliefd op wie je verliefd wordt. Dat mag iemand anders niet sturen.
8. Je mag uiteindelijk zelf je partner kiezen.
9. Je mag uiteindelijk zelf kiezen met wie je trouwt.
10. Iemand tot iets dwingen is nooit goed.
11. Dwingen tot trouwen keur ik sterk af.
12. Achterlating van een kind of kinderen keur ik sterk af.

TIP

Vraag de deelnemers of zij iemand kennen die ooit is achtergelaten (of zelf zijn achtergelaten, ze mogen in de derde persoon spreken, want dat is veiliger) en vraag hoe dit was voor die persoon. Of geef daar zelf een voorbeeld van en vertel hoe erg en schadelijk deze ervaring voor die persoon was.

Spelregels:

- Niet meer dan 10 tot 15 stellingen.
- Maximale duur van het spel is 60 min.
- Neem maximaal 10 minuten voor het bespreken van een stelling.
- Zorg dat er **geen discussie ontstaat**. De kans is groot dat deelnemers zich negatief gaan uiten. Ga een gestructureerd gesprek aan, waarbij je als gespreksleider de controle houdt.
- Zorg voor een positief sociale norm, door bijvoorbeeld positieve stellingen te noemen als *mannen en vrouwen zijn gelijk aan elkaar* (zie het kader Sociale normen).

STAP 4 – 30 a 45 min.

Ga je met (groot)ouders in gesprek dan is het belangrijk om het thema **opvoeding** centraal te stellen. Ook met jongeren kun je hierover in gesprek gaan. Dan staan hun eigen ervaringen centraal. Doe dit met de stap-voor-stap methode (zie het kader Stap-voor-stap-methode)

Het gesprek verloopt als volgt:

- Neem je eigen kind(eren) en/of je eigen ervaringen als voorbeeld. Heb je geen kind(eren)? Geef dan een voorbeeld van iemand uit je omgeving. Diegene moet wel een democratische opvoedingsstijl hanteren.
- Vertel dat je een democratische stijl van opvoeden hebt. Dit betekent dat je zeker wel regels en grenzen stelt in jullie gezin, maar dat je tegelijkertijd ook op liefdevolle wijze aandacht hebt voor de wensen en behoeften van je kind. Maak kenbaar dat je dit belangrijk vindt voor zowel je kind als voor jezelf en voor jullie ouder-kind relatie. Zo stel je een positief sociale norm ten aanzien van opvoeding.
- Leg de verbinding met zelfbeschikking: je wilt met deze opvoedingsstijl bereiken dat je kind zichzelf durft te uiten en zelfstandige, eigen keuzes leert te maken. Moedig de anderen aan dit ook te doen.
- Noem vervolgens de voordelen van deze opvoedingsstijl.
- Vraag aan de deelnemers wie zich hierin herkent.
- Ga dan het gesprek aan.
- Draai dan het geheel om: draag uit dat je een opvoedstijl met veel regels en sancties (autoriteit) en weinig ruimte voor zelfstandigheid geen goed idee vindt. Waarom? Noem de nadelen.
 - Een kind kan angstig worden als het steeds moet gehoorzamen en luisteren. Ook blijkt uit onderzoek dat het kind opstandig of agressief kan worden.
 - Een kind kan continu bang voor straf worden.
 - Een kind kan geremd worden in de ontwikkeling.
 - Het kind leert door deze opvoedstijl niet goed om zelf beslissingen te nemen.
 - Zo kan een strijd ontstaan tussen ouders en kind.

Een belangrijke verklaring voor de keuze van een autoritaire opvoedingsstijl is dat ouders zelf zo zijn opgevoed en daarom ook onderworpen gedrag van hun kind verwachten. Zij ervaren bij het opvoeden vaak machteloosheid en weten dan niet wat hun kinderen nodig hebben. De **communicatie met hun kinderen** is daarvoor heel moeilijk, terwijl die **communicatie** juist de sleutel is om problemen op te lossen.

Hoe kan je dit veranderen? Stel deze vraag aan de deelnemers en open het gesprek. Deel daarin je eigen ervaringen. Vertel bijvoorbeeld hoe jij bepaalde situaties oppakt of hoe jij bepaalde onderwerpen met je kinderen bespreekbaar maakt en hoe je vragen aan hen stelt.

Benadruk nogmaals de nadelen van een autoritaire opvoedingsstijl.

ZELFVERTROUWEN EN OPENHEID

De opvoedstijl zoals in stap 4 beschreven stimuleert het **zelfvertrouwen** en de zelfstandigheid van het kind. Het kind wordt als persoon gerespecteerd en zijn ontwikkeling wordt gevolgd. Er is wederzijdse **openheid** tussen kind en opvoeder. Kinderen die op deze manier worden opgevoed, zijn vaak opgewekter en doen het iets beter op school. Ze hebben minder gedragsproblemen en zijn weerbaarder tegen de negatieve invloed van sommige leeftijdsgenoten.

BIJEENKOMST 2. Opvoeding & achterlating

Doel bijeenkomst 2

Aan het einde van de bijeenkomst weten deelnemers wat achterlating is. Zij kennen de gevolgen, het wettelijke kader én de opvoedproblemen die er vaak aan ten grondslag staan. De deelnemers zijn gestimuleerd om vanuit het perspectief van iemand die wordt achtergelaten te kijken naar mensen (zoals hun kinderen) die 'andere' keuzes maken of er andere denkwijzen, gedrag en levensstijlen op na houden dan zijzelf.

STAP 1 – 15 min.

- Heet iedereen een warm welkom.
- Doe een korte check-in:
 - Vraag aan de deelnemers hoe het met hen gaat.
 - Vraag: Kun je kort (of in één woord) aangeven hoe je erbij zit?

TIP

Komt er iets 'negatiefs' uit de check-in, bijvoorbeeld een deelnemer zegt gespannen of zenuwachtig te zijn, vraag dan aan de deelnemer zelf wat daar aan gedaan kan worden. Een vraag als *'Wat heb je nodig (van mij/ons)? kan hierbij helpen. Creëer zo een veilige startsituatie met elkaar.*

- Vraag de groep wat zij van de vorige keer herinneren?
 - Vraag door: hebben jullie het geleerde in de praktijk toegepast? Hoe ging dat? Hebben jullie nog tips voor elkaar?
 - Zorg dat je in dit gesprek weer uitkomt bij zelfbeschikking. Vraag; wat weten jullie nog over zelfbeschikking?

STAP 2 – 45 min.

- Introduceer het thema van deze bijeenkomst: opvoeding & achterlating. Gebruik daarvoor onderstaande twee kaders met informatie (zie ook hoofdstuk 2).

We gaan aan de slag met de vraag: *'Hoe kun je je kind opvoeden in Nederland waarbij er ook ruimte is voor de Somalische cultuur en haar normen en waarden?'*

LET OP! TIPS OM VALKUILEN TE VERMIJDEN BIJ HET BESPREKEN VAN HET THEMA 'ACHTERLATING':

- **Benader deelnemer nooit persoonlijk.** Zeg dus nooit: jij hebt je kinderen teruggestuurd of je gaat dat doen. Doe in plaats daarvan alsof je het over iemand anders hebt. Spreek over dit onderwerp in algemene zin zelfs als je het vermoeden hebt (of als je het zeker weet) dat een deelnemer zich hier 'schuldig' aan maakt. (Het woord 'schuldig' is tussen aanhalingstekens geplaatst. De reden hiervoor is dat ouders die kinderen terugsturen of in het land van herkomst achterlaten dat meestal doen met de beste bedoelingen ook al kan dit voor het kind zelf heel negatief uitpakken.)
- Deelnemers kunnen emotioneel worden of op een andere manier geraakt worden. Geef hier dan aandacht aan. Indien nodig (check dit bij de deelnemer(s) zelf) schors je de bijeenkomst even, óf parkeer je het onderwerp om het een andere keer verder te bespreken. Neem de deelnemer in kwestie even apart, beoordeel samen de situatie en maak dan een keuze.

ACHTERLATING

Bij achterlating wordt een kind, jongere, vrouw of man tegen haar of zijn wil in het buitenland achtergelaten, terwijl de rest van het gezin of familie terugkeert naar Nederland. We spreken dan van een onvrijwillige breuk met de sociale omgeving in Nederland. Achterlating gebeurt op initiatief van een echtgenoot, ouder(s) of familie. De persoon in kwestie wordt vaak onder het mom van vakantie naar het buitenland meegenomen. Vervolgens worden de reis- of verblijfsdocumenten afgenomen, waardoor hij/zij niet meer terug kan keren. Het slachtoffer verkeert in het buitenland vaak in een afhankelijke en/of geïsoleerde positie.

Een reden voor ouders om een kind achter te laten, is vaak dat zij vinden dat hun kind teveel 'verwestert'. Of zij willen bijvoorbeeld (vermeend) wangedrag voorkomen, zoals omgang met verkeerde vrienden, slechte schoolprestaties, of homoseksueel gedrag. Bij achterlating van volwassenen speelt huwelijksproblematiek of aantasting van de familie-eer vaak een rol. Zo laten mannen hun vrouw soms achter om een nieuw huwelijk mogelijk te maken.

Kenmerken van achterlating

- Verblijf in het buitenland in een sterk afhankelijke en geïsoleerde positie.
- Een onvrijwillige breuk met de sociale omgeving in Nederland.
- Weinig sociale contacten en beperkte bewegingsvrijheid.
- Psychische druk en/of (dreiging met) geweld door ouders, huwelijkspartner en/of familieleden.
- De slachtoffers zijn meestal jongeren tussen 11 en 18 jaar en vrouwen (al dan niet met kinderen) tussen 18 en 35 jaar.

Achterlating heeft veel negatieve gevolgen. Het is een ingrijpende gebeurtenis die iemand overvalt: het slachtoffer wordt er niet op voorbereid.

Gevolgen van achterlating voor jongeren

- Jongeren verliezen contact met hun ouders, broers/zussen, vrienden en vriendinnen, school en alles wat zij hebben opgebouwd in Nederland.
- De omstandigheden waarin zij terechtkomen zijn vaak risicovol.
- Vaak houden deze jongeren er psychische en lichamelijke klachten aan over.
- Achterlating kan in dit opzicht een vorm van kindermishandeling zijn, omdat het grote psychische en/of lichamelijke gevolgen kan hebben voor jongeren.²⁹

Achterlating: wet en regelgeving

Nederland heeft een reeks internationale verdragen ondertekend en zich daarmee verplicht om achterlating (en huwelijksdwang) tegen te gaan, zoals het Verdrag van Istanbul.

Verder: Artikel 284 van het Wetboek van Strafrecht stelt 'dwang' strafbaar. Wie met bedreiging, intimidatie of met andere middelen iemand dwingt iets te doen of te laten, begaat een misdrijf. Achterlating van een kind is een schending van kinderrechten.

Achterlating gaat in sommige gevallen gepaard met huwelijksdwang. Met de Wet tegengaan huwelijksdwang is het eenvoudiger om onder dwang gesloten huwelijken nietig te verklaren en kind-huwelijken te voorkomen.

Lees [hier](#) meer over huwelijksdwang en achterlating.

IN GESPREK MET OUDERS OVER ACHTERLATING

Ouders zijn zich vaak niet of nauwelijks bewust van de impact van achterlating op het leven van hun kind. Op het moment dat het ouders niet lukt om het gedrag van hun kind positief om te buigen en er serieuze opvoedproblemen ontstaan, zien ouders het achterlaten van kinderen (bij familieleden) in het buitenland als een (tijdelijke) oplossing. Ouders zien dan niet dat de keuze voor achterlating de ontwikkeling van de jongere ernstig kan schaden en dat achterlating de opvoedproblemen niet oplost. Omdat opvoed-onmacht een belangrijk motief is voor achterlating, is het belangrijk om eerder het gesprek aan te gaan met ouders over de opvoeding van hun kind in Nederland en de uitdagingen die zij daarbij ervaren.

Houd in het gesprek over achterlating rekening met de volgende factoren:

- **Ouders denken dat ze er goed aan doen.**
Telkens komt naar voren dat (in veel gevallen) ouders achterlating zien als een oplossing of als een positieve vorm van heropvoeding.
- **Ouders zijn zich niet bewust van de gevolgen van achterlating.**
Het is belangrijk om ouders te waarschuwen voor de gevolgen van achterlating. Ouders beseffen niet dat kinderen door achterlating getraumatiseerd raken.
- **Ouders hebben soms moeite om zich in te leven in de kinderen.**
Soms vinden ouders het moeilijk om aan te sluiten bij de behoeften van hun kind. Ouders bekijken en beoordelen de situatie vanuit hun achtergrond, ervaringen, cultuur en geloof.

- **Ouders zijn soms bang dat kinderen uit huis geplaatst worden.**
Ouders zijn bang om de controle te verliezen en hebben bij inmenging van hulpverlening snel het gevoel te falen in de opvoeding. Ze willen zelf beslissen over het leven van hun kind. Het is daarom belangrijk een ouder te laten inzien dat ondersteuning bij de
 - opvoeding nodig en belangrijk is. Ouders zijn vaak niet op de hoogte van de structuur in de hulpverlening en overzien de mogelijkheden binnen het vrijwillige kader niet. Sommigen denken dat kinderen heel snel uit huis geplaatst worden.³⁰

Wanneer je over het onderwerp achterlating met deelnemers gaat praten zijn de volgende punten van essentieel belang, **dus neem daar actie op:**

- Realiseer je dat ouders hun beslissing vaak al hebben gemaakt, mede beïnvloed door verhalen van anderen over voorbeelden die volgens hen goed hebben uitgepakt. Deze ‘succesverhalen’ horen zij vaak vanuit de gemeenschap, bijvoorbeeld van familieleden. Vertel om die reden over de voorbeelden die slecht afliepen en benadruk de grote schadelijke gevolgen, zoals traumatisering (zie het kader).
- Bespreek ook de juridische consequenties en risico's van achterlating of het terugsturen naar het land van herkomst.
 - Benadruk hoe schadelijk het is dat ouders elkaar vertellen hoe zij het kunnen aanpakken.
 - Soms geeft één ouder geen toestemming. Je kunt daardoor problemen krijgen als ouder.

Ouders denken zelf dat ze iets goeds doen door hun kinderen terug te sturen. Maar dat is niet zo en dus moeten ze betere informatie krijgen. Het is dus belangrijk om te praten over de risico's van het terugsturen en ook over de rechten van het kind. Ook hier gaat het over **zelfbeschikking**.

TIPS

- Bekijk achterlating vanuit het perspectief van het kind. Stel vragen als *Wat doet zo'n achterlating met een kind?* of *Hoe zou zo'n kind zich in die situatie voelen?* of *Wat voor consequenties heeft een dergelijk schadelijke ervaring voor een kind?*
- Je kunt dezelfde vragen ook ombuigen tot een nog persoonlijker verhaal. Vraag de deelnemers zich te verplaatsen in het kind. De vragen zijn dan als volgt:
 - Stel jij zou zelf achtergelaten worden, wat zou dat met je doen?
 - Stel jij zou zelf achtergelaten worden, hoe zou jij je dan voelen?
 - Stel jij zou zelf achtergelaten worden, wat zou jij dan doen om weer grip te krijgen op jouw situatie?
 - Wat voor consequenties zou een dergelijke ervaring voor jou hebben?

MEER INFO

Lees meer over achterlating van jongeren in '[Achterlating van jongeren in het buitenland](#)'. Daarin vind je motieven van ouders voor achterlating, en hoe je dit kunt voorkomen.

Stap 3 – 30 min.

Het ervaringsverhaal

Het inzetten van het ervaringsverhaal kan een effectieve manier zijn om inleving en empathie bij de deelnemers te stimuleren. Door het horen van iemands verhaal kan je door de ogen van die persoon naar een situatie kijken. Uit onderzoek blijkt dat dit inleving en empathie vergroot en de houding verandert. Je kunt kiezen voor een 'life' verhaal door iemand te vragen het verhaal te vertellen en ruimte voor vragen aan de spreker te bieden. Dit verhaal kan ook door iemand anders verteld worden of een deelnemer leest een verhaal voor of je gebruikt een filmpje.

HET ERVARINGSVERHAAL VAN ABDI NAGEEYE

Nageeye werd door zijn halfbroer naar Nederland gehaald toen hij vijf was. Tot zijn twaalfde groeide hij op in Nederland. Op zijn veertiende nam zijn halfbroer hem gedwongen mee naar Syrië. Vanuit daar keerde hij gedwongen terug naar Somalië. Via een Nederlandse zendeling keerde hij uiteindelijk terug naar Nederland.

Lees meer over Nageeye in [de Volkskrant](#) en [het NRC](#).

Stap 4 – 45 min.

Bij ervaringen, zowel de eigen ervaringen als die van anderen, kun je de onderstaande werkvorm inzetten. Het is goed dat deelnemers ervaren wat ze gemeenschappelijk hebben.

Oefening:

Laat deelnemers met elkaar samenwerken in duo's of groepjes. Deel de deelnemers eerst in subgroepen of duo's in en laat hen hun ervaringen met achterlating of terugsturen naar Somalië eerst zo delen. Doe dat later met de hele groep samen.

Vraag voorafgaand aan de film of het verhaal (voor stap 5) aan de deelnemers om zich zo veel mogelijk in te leven in de hoofdpersoon. Geef wat achtergrondinformatie en laat de deelnemers alvast nadenken over het personage.

LET OP! Om deze oefening goed te laten verlopen is het belangrijk dat:

- Er onderling vertrouwen en veiligheid heerst.
- Je als gesprekleider duidelijke vragen stelt die leiden tot een gesprek over gevoelens en ervaringen. Vraag door op deze gevoelens en ervaringen. Bijvoorbeeld:
 - We hebben net gesproken over achterlating. Hoe zouden meiden/jongens zich voelen die daarmee te maken krijgen?
 - Wat zou er omgaan in een meisje/jongen dat wordt achtergelaten? Hoe zou jij je voelen als je te maken krijgt met achterlating?
 - Wie heeft achterlating meegemaakt? Hoe ging je daarmee om? Heb je het gevoel dat mensen begrijpen wat je hebt meegemaakt? Waar had jij het meest behoefte aan op dat moment? Wat of wie heeft je geholpen bij het verwerken van negatieve gevoelens, zoals eenzaamheid, depressie of geweld?
- Laat deelnemers beginnen die vaker aan deze werkvorm hebben deelgenomen en die de doelen van de bijeenkomst onderschrijven: zij starten met over hun eigen ervaringen te vertellen.³¹

Vertel en vraag de deelnemers bijvoorbeeld het volgende:

- Het personage heeft niet veel vrienden en kent niet veel mensen die hij/zij vertrouwt. Bij wie zou hij/zij kunnen aankloppen als deze persoon denkt dat hij/zij wordt achtergelaten?
- Stel je voor: het personage uit het verhaal/film is je nichtje of neefje. Wat zou jij doen als hij/zij wordt achtergelaten?

De deelnemers kunnen dit in duo's met elkaar bespreken. Maak bijvoorbeeld gebruik van post-its met twee verschillende kleuren voor de twee verschillende vragen. Het is belangrijk dat de deelnemers enthousiast zijn om de opdracht te doen. Zorg dus dat er draagvlak is voor de opdracht.

Na afloop van het verhaal of de film stel je de groep de volgende vragen:

- Hoe zou jij je voelen als dit jou of iemand die je kent was overkomen?
- Wat vond je goed aan hoe deze persoon omging met de situatie?
- Wat vond je van de mensen die om de persoon heen staan?
- Welke boodschap zou je deze mensen willen geven?

Deze vragen behandel je ook weer met de groep.

Behalve de punten zoals hier beschreven gelden er wel een aantal randvoorwaarden aan het ervaringsverhaal. Voor meer impact volgen hier een aantal *do's* en *don'ts*:

WERKVORM

Een film of een ervaringsverhaal van iemand die het slachtoffer is van achterlating

DO's – de werkvorm is effectief als:

- De film of de persoon die het verhaal vertelt goed aansluit bij de belevingswereld van de deelnemers.
- Deelnemers kunnen zich inleven in de hoofdpersoon van de film of de verteller van het verhaal. Zij krijgen empathie voor deze persoon, dus de deelnemers vinden het erg dat deze hoofdpersoon het slachtoffer is geworden van achterlating.

DON'Ts – de werkvorm is niet effectief als:

- Deelnemers door de film of het verhaal het idee krijgen dat achterlating 'normaal' is.
- Deelnemers zich niet in kunnen leven doordat het verhaal in de film/ het verhaal niet 'representatief' is of het verhaal niet mooi verteld wordt.
- Deelnemers zich weigeren in te leven omdat zij niet van houding willen veranderen.³²

WERKVORM

Persoonlijke ervaringen (uit omgeving) over achterlating uitwisselen in een groep

DO's – de werkvorm is effectief als:

- Deelnemers echt naar elkaar luisteren.
- Deelnemers zich inleven in elkaar en empathie krijgen voor mensen die slachtoffer zijn van achterlating.
- Deelnemers zich kwetsbaar op durven stellen.

DON'Ts – de werkvorm is niet effectief als:

- Deelnemers het gesprek niet aan durven te gaan, omdat er onderling geen vertrouwen is.
- De statusverschillen tussen deelnemers te groot zijn.
- Deelnemers zich alleen inleven in mensen die geweld plegen of intolerant zijn.
- Het gesprek verzandt in een debat of discussie waarin alleen meningen worden uitgewisseld.
- Deelnemers veel aan hun hoofd hebben en bijvoorbeeld veel stress ervaren of afgeleid zijn.
- De ruimte/setting waarin de dialoog plaatsvindt, niet aangenaam en comfortabel is. Mensen kunnen een onaangename ruimte associëren met degene die aan het woord is.³³

STAP 5 – 15 min.

Tegen het einde van de bijeenkomst vat je de dag kort samen.

Verder doorloop je de volgende stappen:

- Deel als gespreksleider wat je die dag hebt geleerd.
- Nodig de deelnemers uit kort (of in één woord) samen te vatten wat ze van de dag vonden.
- Reflecteer samen op een mooi moment of een inzicht. Zo kun je de deelnemers ook een compliment geven over iets wat zij positief hebben aangepakt of juist meegeven hoe ze dit nu in hun dagelijks leven kunnen toepassen.
- Laat ruimte voor vragen of opmerkingen.

STAP 6 – 15 min.

Sluit de bijeenkomst af. Bedank alle deelnemers hartelijk voor hun deelname en openhartigheid. Deel eventueel op dit moment de evaluatieformulieren uit. Herinner de deelnemers ook aan de volgende bijeenkomst.

BIJEENKOMST 3. Seksuele diversiteit

Doel bijeenkomst 3

In de laatste bijeenkomst is het de bedoeling dat mensen, door het kijken door de mensenrechtenbril, meer ruimte maken voor diverse seksualiteiten zoals LHBT en gender identiteiten waaronder ook transgender personen. Vanuit het gezamenlijke idee van respect wordt de variatie van seksualiteiten en gender bij deelnemers bekend. Dit leidt uiteindelijk tot het overkoepelende doel: een positieve(re) houding ten aanzien van gendergelijkheid én van seksuele diversiteit.

In de derde en laatste bijeenkomst staat seksuele diversiteit centraal. Ook dit keer steek je het in vanuit zelfbeschikking. De focus ligt nu op individuele keuzevrijheid als het gaat om verliefdheid en partnerkeuze. De opbouw van de bijeenkomst behandelen we hieronder weer stapsgewijs.

STAP 1 – 15 a 30 min.

- Heet voor de derde en laatste keer iedereen warm welkom.
- Doe een korte check-in:
 - Vraag aan de deelnemers hoe het met hen gaat.
 - Vraag: Kun je kort (of in één woord) aangeven hoe je erbij zit?

TIP

Komt er iets 'negatiefs' uit de check-in, bijvoorbeeld een deelnemer zegt gespannen of zenuwachtig te zijn, vraag dan aan de deelnemer zelf wat daar aan gedaan kan worden. Een vraag als 'Wat heb je nodig (van mij/ons)?' kan hierbij helpen. Creëer zo een veilige startsituatie met elkaar.

- Vraag de groep wat zij van de vorige bijeenkomst herinneren?
 - Vraag door: hebben jullie het geleerde in de praktijk toegepast? Hoe ging dat? Hebben jullie nog tips voor elkaar?
 - Zorg dat je in dit gesprek weer uitkomt bij zelfbeschikking. Vraag: wat weten jullie nog over zelfbeschikking?

STAP 2 – 30 min.

Leg uit dat jullie de twee vorige keren hebben geleerd hoe enorm belangrijk het is dat je als individu het recht hebt om eigen keuzes te maken. Je wilt dat dat gerespecteerd wordt. Het kernwoord is **respect**. Leg aan de deelnemers dat respect niet altijd vanzelfsprekend is. Zeg dat je dat zelf vervelend vindt en dat je vindt dat dat wel zou moeten.

Doe in ditzelfde kader een oefening over discriminatie:

- Deel een situatie waarin jij als gespreksleider wel eens bent gediscrimineerd (bijv. omdat je Somalisch bent). Vraag aan de deelnemers of zij dit herkennen? Vraag hen ook een voorbeeld te delen? OF: noem de volgende stellingen en laat deelnemers hun hand opsteken als ze het hebben meegemaakt:
 - Wie is wel eens gediscrimineerd omdat je Somalisch bent?
 - Wie is wel eens gediscrimineerd omdat je een hoofddoek draagt?
 - Wie is wel eens gediscrimineerd vanwege je huidskleur?
 - Wie is wel eens geweigerd voor werk of stage?
 - Wie is wel eens geweigerd in een winkel of discotheek?
 - Vraag of groep zelf nog een stelling heeft
- Vraag de deelnemers ook hoe dat voelde?
- Deel jouw eigen gevoelens en kom tot de conclusie dat het een rot gevoel is dat niemand mag hebben.
- Vraag de deelnemers of ze ook op andere gronden worden gediscrimineerd?
- Zorg dat je tot een gezamenlijke conclusie komt: discriminatie is NOOIT oké, dat mag niemand overkomen.

STAP 3 – 30 a 45 min.

Leg uit dat discriminatie wettelijk ook niet mag. Het is een grondwet en een recht van de mens om niet gediscrimineerd te worden. Noem de organisaties en plekken waar discriminatie gemeld kan worden, bijvoorbeeld anti-discriminatie voorzieningen zoals Radar (radar.nl/), www.discriminatie.nl/#/home of de politie. Dit kunnen allerlei vormen van discriminatie zijn zoals racisme, islamofobie maar ook homofobie of transfobie. Benadruk sterk dat geen enkele vorm van discriminatie is toegestaan, maar dat dit wel gebeurt.

Leg de link naar de deelnemers zelf en dat niemand dit mag voelen. Som de gehoorde gronden (bijv. huidskleur, taal, religie en afkomst) waarop deelnemers worden gediscrimineerd op en leg uit dat er ook nog andere gronden zijn waarop mensen kunnen worden gediscrimineerd.

- Vraag de deelnemers of zij weten welke gronden dit zijn?
 - Noemen zij zelf **seks**, **seksualiteit** of **genderidentiteit** ga daar dan op in en vraag verder.
 - Komt daar geen reactie op, dan noem je **seks**, **seksualiteit** of **genderidentiteit** zelf.
- Leg uit:
 - Soms worden vrouwen gediscrimineerd omdat ze vrouw zijn. Bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt. Een vrouw wordt niet aangenomen omdat zij zwanger is of krijgt minder betaald dan een man voor hetzelfde werk. We spreken hier over **seksediscriminatie**
 - Soms worden homoseksuele mannen, lesbische vrouwen en biseksuelen gediscrimineerd omdat zij LHB zijn en dus op hetzelfde geslacht (kunnen) vallen. Omdat zij niet in het hokje ‘hetero’ passen, worden ze bijvoorbeeld uitgelachen of buitengesloten. Dit is discriminatie om seksualiteit en heet **homofobie** of **bi-fobie**.

- Tot slot worden mensen die worden geboren met een mannenlichaam maar zich een vrouw voelen of juist in een vrouwenlichaam maar zich een man voelen gediscrimineerd om hun identiteit. Ook zij kunnen worden uitgelachen of uitgesloten. Dit gaat om discriminatie om de gender-non-conformiteit, en heet **transfobie**.

Blik terug op wat er zojuist gezegd is over de gezamenlijke conclusie dat discriminatie **nooit** oké is en niemand dat mag meemaken. Niemand wilt gediscrimineerd worden, dus ook LHBT's niet. Dat is eveneens discriminatie van wie je bent, van je identiteit. Benadruk dat ook deze vorm van discriminatie in Nederland verboden is. Eindig met een sociaal positieve norm (zie kader Sociale normen): Ik, samen met de meeste Somalische mensen en Nederlandse mensen, zijn positief over LHBTI personen. We hebben **respect** voor seksuele diversiteit. Iedereen mag zijn wie hij of zij is en in vrijheid leven.

STAP 4 – 30 a 45 min.

Ga door op het thema seksuele diversiteit en betrek partnerkeuze hierbij. Zorg dat je ook hier, gezien het onderwerp, weer de stap-voor-stapmethode hanteert. Pak dit op de volgende manier aan:

- Start met praten over verliefdheid en val hierbij terug op **zelfbeschikking** (zie kader Stap-voor-stap methode). Bekijk het tegelijkertijd ook vanuit het perspectief vanuit de gemeenschap. Een voorbeeld hoe dit aan te vliegen:
 - Geef aan dat er vanuit de gemeenschap vaak verwacht wordt dat je een partner vindt uit Somalië *‘Ik wil iemand uit mijn land’* die ook dezelfde religie heeft. Maar op wie je verliefd wordt is geen keuze en dat heb je niet in de hand. Als een Somalische jongen verliefd wordt op een niet-islamitisch meisje met een Nederlandse achtergrond dan is dat zo. Ook geldt voor een Somalisch meisje wanneer zij verliefd wordt op een witte jongen met een Nederlandse achtergrond: dat mag en dat dat oké is. Draag uit dat je respect hebt voor mensen en ook voor hun partnerkeuze.

- Leg dan uit dat je ook respect hebt voor seksuele diversiteit. Dus ook mensen die niet hetero, maar bijvoorbeeld homo zijn.
- Benadruk hier eveneens dat **zijn wie je bent, het hebben van een eigen identiteit** en **houden van wie je houdt** een mooi goed is. Maar, beter nog het is een basis mensenrecht. Val eventueel terug op de wetgeving.

ART. 1 NEDERLANDSE GRONDWET

Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.

Samengevat is het dus belangrijk een aantal kernwaarden in het achterhoofd te houden: **respect** en **zelfbeschikking**. Daarbij is het ook essentieel je doelgroep goed te kennen en feilloos aan te voelen wat het speelveld is en de grenzen hiervan te herkennen. Weet ook welke tools en werkvormen je daarvoor kunt inzetten. Wat bij de ene groep werkt, werkt bij de ander niet en wat bij de ene groep makkelijker besproken wordt, geldt voor de andere groep niet.

Toch kun je een aantal vuistregels hanteren, *do's* en *don'ts*:

PRATEN OVER SEKSUALITEIT EN SEKSUELE DIVERSITEIT WAT KUN JE BETER WEL DOEN?

Spreek over anderen

Het is verstandig om bij het bespreken van taboeonderwerpen, dit langzaam op te bouwen. Bijvoorbeeld door de stap-voor-stap methode (zie kader Stap-voor-stap methode) in te zetten, maar ook door over 'anderen' te praten. Zeg bijvoorbeeld in plaats van **jij** vindt zus en zo over seksualiteit of LHBT, dat je gehoord hebt dat leden van de Somalische gemeenschap er zus en zo over denken. Maak het dus algemener en minder persoonlijk. Een andere manier om dit te doen is om te lenen van eigen ervaringen. Zo houd je het dicht bij jezelf en houd je deelnemers op gepaste afstand.

Stel het is je kind?...

Ook kun je het verhaal persoonlijk maken via het kind. Stel de vraag: stel je kind heeft LHBT gevoelens, 'wat wil je voor je kind?' Hiermee creëer je vanuit een andere invalshoek empathie en inleving voor iemand waar ze van houden en die ze willen beschermen. Zij zullen dan vanuit dit perspectief naar de thematiek kijken. Benader ook deze stap vanuit **zelfbeschikking** en val hier als dat nodig blijkt ook op terug.³⁴

PRATEN OVER SEKSUALITEIT EN SEKSUELE DIVERSITEIT WAT KUN JE BETER NIET DOEN?

Vermijd een theologische discussie

Pas op met het praten over geloof of het benaderen van de thematiek vanuit die richting. Je loopt hiermee namelijk het risico op een [1] theologische discussie die je toch niet 'wint' en [2] dat deelnemers zich aangevallen voelen op hun eigen identiteit, in dit geval op het Moslim-zijn. Het gaat hier om een belangrijk deel van de individuele en collectieve identiteit, religie is een erg persoonlijk onderwerp.

Spreek een deelnemer niet direct aan

Een ander aandachtspunt is het aanspreken van deelnemers. Spreek hen niet direct of rechtstreeks aan als jullie praten over een taboeonderwerp als seksualiteit en LHBT. Dit kan bij hen aanvallend overkomen. Bovendien leert de ervaring dat zij niet graag geassocieerd willen worden met het 'probleem'.³⁵

PRATEN OVER SEKSUALITEIT EN SEKSUELE DIVERSITEIT

DO's – de werkvorm is effectief als:

- Verhalen worden verteld.
- Je ruimte biedt om open vragen te stellen.
- Je inzet op goede communicatie.
- Je precies weet wie je voor je hebt en daarop inspeelt. Let hierbij ook op de taal!
 - Een groep van 20-jarigen is anders dan een groep ouders.
 - Praat over seksualiteit anders met jongeren dan met ouders.
 - Ook het niveau tussen de groepen onderling kan verschillen.

DONT's – de werkvorm is niet effectief of is minder effectief als:

- Je het gesprek benadert vanuit het geloof.
- Je rechtstreeks tegen een deelnemer spreekt, zeker bij een taboeonderwerp en als je je afkeurend uit. Spreek over 'anderen' in algemene zin.³⁶

STAP 5 – 30 min.

Tegen het einde van de laatste bijeenkomst vat je alle drie de bijeenkomsten samen.

Verder doorloop je de volgende stappen:

- Deel als gespreksleider wat je het meest hebt geleerd.
- Deel als gespreksleider wat je het meest bij zal blijven, of wat je een mooi moment vond. Zo kun je de deelnemers een compliment geven over iets wat zij positief hebben aangepakt.
- Nodig de deelnemers kort uit (of in één woord) samen te vatten wat ze van de cursus vonden.
- Reflecteer dan samen op de hele reeks.
- Laat weer ruimte voor vragen of opmerkingen.

STAP 6 – 15 min.

Tot slot sluit je de bijeenkomstenreeks af. Bedank alle deelnemers hartelijk voor hun deelname en openhartigheid. Deel de evaluatieformulieren uit.

RANDVOORWAARDEN VOOR EEN GESLAAGDE BIJEENKOMST

- Laat geen discussie ontstaan.
- Benader vanuit gevoel en de eigen ervaringen.
- Benadruk autonomie niet expliciet. Deze ontstaat tijdens het proces (de houding die we voor ogen hebben moet niet worden opgelegd door de trainer, maar deelnemers moeten het gevoel hebben dit zelf, gezamenlijk gecreëerd te hebben).
- Creëer een veilige omgeving.
- Zet in op een positieve sociale norm (zie kader 10 – **DO's** en **DONT's** sociale normen).

VOORWAARDEN BIJEENKOMST

- Als trainer kom je neutraal over.
- Opmerkingen uit doelgroep die genderconformiteit bevestigen, moet je (subtiel) parkeren. Iedereen wordt gehoord en blijft aan boord.

De deelnemers moeten vooral **de autonomie zelf gaan ervaren**.

Belangrijk is dat je als trainer doorvraagt op hun eigen ervaringen.

Bijvoorbeeld: *Wat was schadelijk en moet niet weer zo gebeuren?, hoe zou dat anders kunnen? etc.*

Bijlage 1

Profiel gespreksleider

Als voorlichter heb je kennis over:

- de omstandigheden, gevoeligheden en cultuur van de doelgroep
- taboeonderwerpen
- hoe de doelgroep over deze taboeonderwerpen denkt
- effectieve werkvormen
- in welke situatie je welke werkvorm inzet
- de sociale kaart.

Als voorlichter kan je:

- goed vragen stellen
- goed luisteren
- doorvragen op eerdere vragen en antwoorden
- je makkelijk aanpassen aan nieuwe en onbekende situaties
- in omgang met anderen overeenkomsten vinden
- respecteer je anderen
- spreek je meerdere talen
- beheers je presentatietechnieken
- ben je in staat om een gesprek aan te gaan over de normen en waarden van anderen.

Als voorlichter:

- ben je je bewust van je eigen vooroordelen
- stel je je eigen vooroordelen ter discussie
- bespreek je in jouw gemeenschap taboeonderwerpen
- durf je positieve normen te stellen
- sta je sterk in je schoenen
- kun je omgaan met weerstand en agressie (ook buiten de bijeenkomsten)
- kun je omgaan met emoties en ervaringsverhalen
- ben je in staat om mee te leven
- ben je open-minded (je staat open voor verschillen)
- bereid om de wereld via de bril van de anderen te bekijken
- besef je dat je eigen beleving geen maatstaf is voor die van anderen
- ben je eerlijk
- laat je je niet meeslepen door de emoties van anderen.³⁰

Bijlage 2

Vragen over opvoeding in een multiculturele samenleving

Iedere ouder heeft opvoedvragen. Ouders met een migratie- of vluchtelingenachtergrond hebben deels dezelfde opvoedvragen als elke andere ouder. Ze hebben ook vaak specifieke vragen of problemen die te maken hebben met hun achtergrond of positie in de Nederlandse samenleving. Tijdens de bijeenkomsten kunnen deelnemers zulke vragen of problematiek ter sprake brengen.

KIS heeft een leidraad om met professionals (Centra Jeugd en Gezin, wijk- en jeugdteams) in gesprek te gaan. De leidraad biedt ook aanknopingspunten voor de gespreksleiders van FSN voor gesprekken met ouders.
www.kis.nl/publicatie/teambijeenkomst-waardenopvoeding-diversiteit

Praktische lessen over weerbaar opvoeden:

www.kis.nl/publicatie/ouders-ondersteunen-bij-weerbaar-opvoeden

Lees ook het artikel van KIS over opvoedprogramma's, specifiek voor ouders met een migratieachtergrond:

www.kis.nl/vraag-en-antwoord/welke-opvoedprogramma%E2%80%99s-bestaan-er-specifiek-voor-ouders-met-een

Wet- en regelgeving

De volgende informatie is afkomstig uit de [Toolbox Verandering van binnenuit](#).

Huwelijksdwang

Huwelijksdwang is bij wet strafbaar, want iemand dwingen tot huwelijkssluiting is een misdrijf. Sinds eind 2015 is de Wet tegengaan huwelijksdwang van kracht. Het Openbaar Ministerie kan met deze wet onder andere een huwelijk tegengaan als er duidelijk sprake is van huwelijksdwang. Ook zijn er meer mogelijkheden om een gedwongen huwelijk nietig te verklaren. Om te kunnen trouwen moeten beide aanstaande echtgenoten meerderjarig zijn. De in het buitenland rechtsgeldig gesloten huwelijken van minderjarigen worden alleen in Nederland erkend als de echtgenoten, op het moment dat zij in Nederland erkenning van huwelijk vragen, achttien jaar zijn.

Voor meer informatie:

Huwelijksdwangenachterlating.nl

Wet tegen huwelijksdwang: kis.nl

Huwelijkse gevangenschap

Huwelijkse gevangenschap is strafbaar. Op 1 juli 2013 is het Wetboek van Strafrecht gewijzigd om de mogelijkheden tot strafrechtelijke aanpak van huwelijksdwang, polygamie en vrouwelijke genitale verminking te verruimen. Dankzij het amendement Arib-Hilkens is dit wetsvoorstel uitgebreid met 'huwelijksgevangenschap' en valt het daarmee onder de strafbaarheid van het algemene dwangartikel 284 van het Wetboek van Strafrecht. Nederland is hiermee het eerste land in de wereld dat huwelijksgevangenschap als een strafbaar feit heeft gedefinieerd. Femmes for Freedom pleit hiervoor "... een nieuwe wet in het Burgerlijk Wetboek waarin staat dat na de ontbinding van het (Nederlands) burgerlijk huwelijk, het huwelijk naar het recht van het andere land ontbonden moet worden indien één van de partijen dit wenst".

Voor meer informatie: Femmesforfreedom.com

Huiselijk geweld

Veel vormen van huiselijk geweld zijn strafbaar. Slachtoffers kunnen aangifte doen, maar ook getuigen van geweld kunnen naar de politie gaan. Bij ingrijpen, aanhouding en vervolging door politie en OM wordt gebruik gemaakt van de volgende wet- en regelgeving: Wetboek van Strafrecht

- Misdrijf tegen de openbare orde (art. 138);
- Misdrijven tegen de zeden (art. 242, 243, 246);
- Verlating van hulpbehoevenden (art. 255, 257);
- Misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid (art. 282, 284, 285, 285b);
- Misdrijven tegen het leven gericht (art. 287, 289);
- Mishandeling (art. 300 t/m 304);
- Vernieling of beschadiging (art. 350).

Wetboek van strafvordering

- Artikel 67. Voor meer informatie: Huiselijkgeweld.nl.

Vreemdelingenrecht

Mensen die voor hun verblijfsvergunning afhankelijk zijn van partners en binnen drie jaar bij die partners weggaan, verliezen het recht om in Nederland te verblijven. Maar is de relatie verbroken omwille van bewezen geweld dan kan men een zelfstandig verblijfsrecht krijgen. Een slachtoffer moet daarvoor bijvoorbeeld een medische verklaring van haar huisarts hebben, of een melding of aangifte bij de politie. Dit geldt ook voor vrouwen die door hun partner misbruikt werden in het land van herkomst. Verbreking van de relatie tijdens de asielprocedure heeft meestal geen invloed op de procedure.

Wet tijdelijk huisverbod

De Wet tijdelijk huisverbod houdt in dat een pleger van huiselijk geweld (a) zijn of haar woning tien dagen niet mag betreden en (b) geen contact mag opnemen met partner en eventuele kinderen. Het huisverbod heeft tot doel escalatie te voorkomen door te voorzien in een afkoelingsperiode waarbinnen hulpverlening op gang kan komen.

Professionals die met deze wet te maken hebben, kunnen meer informatie vinden op Huiselijkgeweld.nl.

Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling

Deze wet is in juli 2013 van kracht geworden. De wet heeft tot doel vroegtijdig signaleren en handelen te bevorderen. Organisaties en zelfstandige professionals in welzijn, (jeugd)gezondheidszorg, onderwijs, kinderopvang, jeugdzorg en maatschappelijke ondersteuning en justitie worden verplicht de meldcode te hanteren. De meldcode is geen meldplicht maar biedt handvatten voor zorgvuldig onderzoek van signalen en andere stappen alvorens tot een melding of handeling te komen.

Voor meer informatie: www.rijksoverheid.nl.

Antidiscriminatie en gelijkheid

Gelijke rechten voor homo- en biseksuelen

De Nederlandse staat erkent drie soorten huwelijken: twee volwassen mannen, twee volwassen vrouwen, volwassen man en een volwassen vrouw. Twee mannen en twee vrouwen kunnen ook kinderen adopteren. Of ze kunnen een kind dat niet biologisch verwant is aan beiden samen als ouders opvoeden. Ook voor mensen die ongehuwd samen wonen gelden dezelfde rechten. Deze rechten passen bij het gelijkheidsbeginsel en het discriminatieverbod die zijn verankerd in de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens*, artikel 1: alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en in rechten geboren. Als iemand op grond van seksuele voorkeur wordt lastiggevallen, bedreigd, gestalkt, verkracht en/of mishandeld, is dit strafbaar. Discriminatie van lesbische vrouwen, homomannen en biseksuele personen is verboden op basis van de Wet Algemene Gelijke Behandeling. Dat betekent bijvoorbeeld dat het verboden is om iemand te ontslaan die homo- of biseksueel blijkt of een persoon te weigeren een woning te verhuren omdat deze homo- of biseksueel is.

Voor meer informatie: Radar.nl.

Discriminatie transgenders verboden

In Nederland hebben mensen die transgender zijn, de mogelijkheid om hun lichaam medisch aan te laten passen aan hun identiteit. Het wordt deels vergoed door de zorgverzekering maar er zijn helaas lange wachtlijsten voor de medische centra die deze behandelingen uitvoeren. Als iemand op grond van diens genderidentiteit of genderexpressie wordt lastiggevallen, bedreigd, gestalkt, verkracht en/of mishandeld, is dit strafbaar. Discriminatie van transgenders is verboden op basis van het strafrecht en de Wet Algemene Gelijke Behandeling. Ook discriminatie van mensen die aan travestie doen, is strafbaar. Dat betekent bijvoorbeeld dat het verboden is om iemand te ontslaan die transgender blijkt of een persoon te weigeren een woning te verhuren omdat deze transgender is of aan travestie doet.

Voor meer informatie: Transgenderinfo.nl.

Gelijkheid man en vrouw

Vrouwen en mannen zijn voor de Nederlandse wet gelijk. Discriminatie is verboden op basis van het strafrecht en de Wet Algemene Gelijke Behandeling. Dat betekent bijvoorbeeld dat het verboden is om iemand een baan of woning te weigeren vanwege diens sekse.

Voor meer informatie: Radar.nl.

Begrippenlijst

GENDER: Sekse, ofwel geslacht, gaat over de lichamelijkheid van iemand. **Gender** daarentegen gaat het over het sociaal en cultureel construct gebaseerd op verschillen tussen die seksen. Op basis van biologische verschillen wordt men als **man** of **vrouw** ingedeeld. Dit leidt tot veronderstelde mannelijkheid of vrouwelijkheid, het één of het ander. Gender is dus de sociale betekenis die een samenleving aan het lichaam geeft.

GENDERIDENTITEIT: Het **gevoel** dat je hebt over je gender. Je kunt je een man voelen, een vrouw, iets ertussenin of beide.

SEKSUELE DIVERSITEIT: Op wie je verliefd wordt en/of je (seksueel) aangetrokken voelt valt onder het begrip **seksualiteit**. Deze gevoelens kunnen richting verschillende mensen zijn zoals mannen, vrouwen of mensen die zich zelf niet als man of vrouw identificeren. **Seksuele diversiteit** staat voor al deze verschillende gevoelens die iemand kan hebben richting de ander. Voorbeelden zijn **homoseksueel**, **lesbisch**, **heteroseksueel** of **panseksueel**.

LHBTI

LESBISCH: Vrouwen die zich (seksueel en relationeel) vooral aangetrokken voelen tot vrouwen.

HOMO: Mannen die zich (seksueel en relationeel) vooral aangetrokken voelen tot mannen.

BISEKSUEEL: Mannen en vrouwen die zich (seksueel en relationeel) aangetrokken voelen tot zowel mannen als vrouwen.

TRANS PERSONEN: Transgender is een verzamelnaam voor een diverse groep mensen. Wat ze gemeen hebben is dat de hokjes man en vrouw niet overeenkomen met hun lichamelijke situatie.

INTERSEKSE PERSONEN: Intersekse gaat niet over seksuele oriëntatie of genderidentiteit, het wordt vaak ten onrechte geassocieerd met transgender. De meeste intersekse personen hebben een mannelijke of vrouwelijke genderidentiteit en zijn heteroseksueel. Maar net als andere mensen kunnen zij ook een lesbische, homoseksuele of biseksuele oriëntatie hebben of zich identificeren als transgender. Intersekse verwijst naar een variatie op wat als de mannelijke of de vrouwelijke sekse wordt beschouwd. Dat betekent dat het lichaam van Intersekse personen chromosomaal of hormonaal niet 'past' binnen de normatieve definities van het vrouwelijk of mannelijk geslacht; het lichaam kent zowel 'vrouwelijke' en 'mannelijke' geslachtskenmerken, intern en/of extern.

GENDERROLLEN: Genderrollen zijn de collectieve ideeën en verwachtingen binnen een samenleving, groep of gemeenschappen over hoe mannen en vrouwen zich horen te gedragen. Deze ideeën en verwachtingen kunnen per groep, context en cultuur verschillen.

GENDERDIVERSITEIT: Het geheel aan verschillende genderidentiteiten, -rollen en -expressies. Dit gaat dus over meer dan man-vrouw verdeling alleen, maar betreft ook de verschillende transgender identiteiten.

GENDERONGELIJKHEID: Hierbij is sprake van een ongelijke mate van macht tussen man(nen) en vrouw(en).

DISCRIMINATIE: Het ongelijk behandelen en achterstellen van mensen op basis van bepaalde kenmerken zoals etniciteit, cultuur, religie, seksuele voorkeur en/of genderexpressie

ZELFBESCHIKKING: De autonomie om als individu zelfstandig keuzes te maken over onder meer leefstijl, levenspartner, kinderen, opleiding en werk. Iedereen maakt belangrijke keuzes in overleg met anderen, zoals met ouders, familie of echtgenoot. Maar niet iedereen in Nederland kan in vrijheid (of na overleg) zelf kiezen hoe hij of zij wil leven. Vooral jongeren maken onder druk van anderen keuzes waar ze niet 100% achter staan. Soms hebben zij zelfs niks te kiezen omdat hun ouders of familie hen (met geweld) dwingen om bijvoorbeeld te trouwen.

ACHTERLATING: Van achterlating is sprake als een kind, man of vrouw tegen zijn of haar wil in het buitenland wordt achtergelaten en de rest van de familie terugkeert naar Nederland. Dit gebeurt vaak op initiatief van een ouder(s), familielid of de echtgenoot. Het slachtoffer blijft in het buitenland achter en verkeert daar in een geïsoleerde en afhankelijke situatie.

Bronnenlijst

- Aalbers-van Leeuwen, M., Van Hees, L., & Hermanns, J. (2002). Risico-en protectieve factoren in moderne gezinnen: reden tot optimisme of reden tot pessimisme?. *Pedagogiek*, 22 (1), 41-54.
- Andriessen, I., Gijsberts, M., Huijnk, W., Nicolaas, H. (2017). Gevlucht met weinig bagage. De leefsituatie van Somalische Nederlanders. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Atasever, H. (2017). Somalische Nederlanders positief over de toekomst. *De Kanttekening*, 1 november 2017.
- Broekhuizen, J., Hermens, F., & Wróblewska. (2015). *Versterken positie jongeren van Somalische herkomst. Preventie om vatbaarheid voor radicalisering te verminderen*. Utrecht: KIS.
- Burkitt, I. (2016). Relational agency: Relational sociology, agency and interaction. *European Journal of Social Theory*, 19(3), 322-339.
- De Jaegher, H., & Froese, T. (2009). On the role of social interaction in individual agency. *Adaptive Behavior*, 17 (5), 444-460.
- Felten, H., & Boss, E. (2017). *Handreiking LHBTI-emancipatie. Feiten en cijfers op een rij*. Utrecht: Movisie.
- Galinsky, A. D., & Moskowitz, G. B. (2000). Perspective-taking: decreasing stereotype expression, stereotype accessibility, and in-group favoritism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78.
- Groen, J. (2010). Nu eens even geen slecht nieuws over Somalië, graag. *De Volkskrant*, 6 augustus, 2010.
- KIS (2016). 6 tips om de positie van Somalisch-Nederlandse jongeren te versterken, KIS. 18 januari 2016.
- Klaver, J., Poel, P., & Stouten, J. (2010). *Somaliërs in Nederland. Een verkenning van hun maatschappelijke positie en aanknopingspunten voor beleid*. Amsterdam: Regioplan.
- Kuyper, L., Iedema, J., & Keuzenkamp, S. (2013). *Towards tolerance. Exploring changes and explaining differences in attitudes towards homosexuality in Europe*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Markus, N. (2018). Van Nederland naar Londen en weer terug: Somaliër Samater Geddi heeft zijn thuis nog niet gevonden. *Trouw*, 14 oktober 2018.
- Pierik, C., Boote, M., & Hoof, J. van (2015). *De kastdeur op een kier. Seksuele en genderdiversiteit in multicultureel Nederland*. Utrecht: Movisie.

- SCP (2017). *Somalische Nederlanders positief over Nederland, maar weinig kansen*. 1 december 2017, Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Smith van Waesberghe, E., Bakker, H., Storms, O., Stoutjesdijk, F. (2019). *Achterlating van jongeren in het buitenland. Handvatten voor professionals. Hoe kan je signaleren en voorkomen dat jongeren worden achtergelaten?* Utrecht: KIS.
- Smith van Waesberghe, E., Sportel, I., Drost, L., Van Eijk, E., Diepenbrock, E. (2014). *'Zo zijn we niet getrouwd'. Een onderzoek naar omvang en aard van huwelijksdwang, achterlating en huwelijksgevangenschap*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Todd, A. R., & Galinsky, A. D. (2014). Perspective Taking as a Strategy for Improving Intergroup Relations: Evidence, Mechanisms, and Qualifications. *Social and Personality Psychology Compass*, 8 (7), 374-387.
- Witteman, J. (2015). Helpt Somaliërs in Nederland zit in de bijstand. *De Volkskrant*. [Nieuws & Achtergrond]. Amsterdam.

Geraadpleegde websites

- [Stichting Steun Remigranten](#)
- [Factsheet Gedwongen achterlating](#)
- [Landelijk Knooppunt en achterlating](#)

Contactgegevens

Federatie Somalische Associaties Nederland (FSAN)
 Alpen Rondweg 102-R
 11 86 EA Amstelveen

Telefoon :+31(0)20 - 486 16 28

E-mail: Info@fsan.nl

www.fsan.nl

Noten

- 1 Kuyper, Ledema & Keuzenkamp, 2013
- 2 Burkitt, 2016; De Jaegher & Froese, 2009
- 3 Burkitt, 2016
- 4 Pierik, Boote & Hoof, 2015
- 5 Smits van Waesberghe et al., 2014
- 6 Smits van Waesberghe et al., 2019
- 7 Smits-Waesberge et al., 2019
- 8 Smits-Waesberge et al., 2019
- 9 www.rutgers.nl
- 10 Felten & Boss, 2017
- 11 Kuyper, 2017
- 12 Pierik et al., 2015
- 13 Kuyper, 2016
- 14 Felten & Bakker, 2015
- 15 Pierik et al, 2015
- 16 Galinsky & Moskowitz, 2000; Todd & Galinsky, 2014
- 17 Andriessen, 2017; Klaver et al., 2010
- 18 Broekhuizen et al., 2015; Atasever, 2017
- 19 Groen, 2010; Markus, 2018
- 20 Atasever, 2017
- 21 SCP, 2009
- 22 Comensha, 2018; Smits van Waesberghe et al., 2019
- 23 Smits van Waesberge et al., 2019
- 24 Toolbox Verandering van binnenuit, 2018 (movisie.nl)
- 25 Toolbox Verandering van binnenuit, 2018 (movisie.nl)
- 26 Toolbox Verandering van binnenuit, 2018 (movisie.nl)
- 27 Toolbox Verandering van binnenuit, 2018 (movisie.nl)
- 28 Toolbox Verandering van binnenuit, 2018 (movisie.nl)
- 29 Toolbox Verandering van binnenuit, 2018 (movisie.nl)
- 30 Toolbox Verandering van binnenuit, 2018 (movisie.nl)

Colofon

Auteurs: FSAN i.s.m. Movisie

Eindredactie: Movisie

Beeld: 123RF

Contact: Federatie van Somalische Associaties in Nederland
Alpen Rondweg 102-R, 1186 EA Amstelveen
www.fsan.nl

Datum: 2020

© Alliantie Verandering van Binnenuit. Gedeeltelijke overname van teksten is alleen toegestaan met bronvermelding

Downloaden: www.movisie.nl

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiering van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Alliantie Verandering van binnenuit

Deze handreiking is een publicatie van de Alliantie Verandering van Binnenuit. Deze alliantie wil de veiligheid, gelijkheid en acceptatie van vrouwen en LHBT's bevorderen, specifiek in de diverse migranten- en vluchtelingengemeenschappen in Nederland. Zij werkt nadrukkelijk 'van binnenuit', op basis van de wensen, ideeën en ervaringen met methoden en strategieën van de gemeenschappen en hun organisaties. Deze insteek blijkt ook wetenschappelijk gefundeerd: of mensen hun best doen om mannen en vrouwen gelijk te behandelen en LHBT's niet te discrimineren, hangt sterk af van hoe hun omgeving denkt dat 'het hoort'. Dit soort sociale normen hebben vaak veel invloed op gedrag; soms zelfs meer dan individuele opvattingen.

De Alliantie Verandering van Binnenuit bestaat uit het Consortium Zelfbeschikking (van het Inspraakorgaan Turken (IOT), Stichting Kezban, Federatie van Somalische Associaties in Nederland (FSAN), Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders (SMN), Stichting Landelijke Werkgroep Mudawwanah, HTIB (Turkse arbeidersvereniging in Nederland) en Vluchtelingen Organisaties Nederland (VON)), en Movisie. Het werk van de Alliantie wordt mogelijk gemaakt dankzij financiering van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Kijk voor meer informatie op movisie.nl/verandering-binnenuit.

